

ГЛАСНИК ГЕОГРАФСКОГ ДРУШТВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
HERALD OF THE GEOGRAPHIC SOCIETY OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

ГОДИНА 2005.
YEAR 2005.

Свеска 9
Volume 9

UDK: 314.15-054.73(497.6)

Оригиналан научни рад
Драшко Маринковић*

РЕГИОНАЛНИ РАСПОРЕД ИЗБЈЕГЛОГ И РАСЕЉЕНОГ СТАНОВНИШТВА ГЕОПРОСТОРА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Абстракт: Избјеглиштво на геопростору Републике Српске манифестовало се у потпуно новој форми, законитостима и тенденцијама које су посљедица екстремно нестабилне ситуације и ратних дешавања. Овај процес означио је сасвим нову и битно другачију етапу демографског развоја геопростора Републике Српске, Босне и Херцеговине, али и земаља из окружења. Неравномјеран регионални распоред избјеглог и расељеног становништва утицао је да поједине регионалне цјелине у веома значајном обиму повећају број свог становништва. Са повећањем броја становника, као посљедица процеса избјеглиштва, дошло је до измена демографских структура појединачних општинских простора.

Кључне ријечи: Избјеглиштво, избјегло и расељено становништво, регионални распоред, Република Српска, геопростор, демографске промјене.

Abstract: Refugee movement at the territory of Republic of Srpska appears to be very specific, due to extremely unstable circumstances and war created specific rules and tendencies. This process marked completely new and substantially different step in the demographic development of Republic of Srpska, as well as of Bosnia and Herzegovina and of surrounding countries. Regional distribution of refugees and displaced persons caused remarkable population increase in all regions. Increased number of inhabitants had an impact on population compositions in some municipalities.

Key Words: Refugee movement, refugees and displaced persons, regional distribution, Republic of Srpska, geographic space, demographic changes.

Увод

Почетком 1991. године на геопростору бише СР Босне и Херцеговине почиње политичка криза, кроз облике међунационалне и међурелигијске нетолеранције и сукоба између три најбројнија народа (Срба, Хрвата и Мусулмана),

* Др Драшко Маринковић, доцент, Универзитет у Бањој Луци, Природно-математички факултет

што доводи до расељавања значајног броја становништва, а затим и до ескалације сукоба и почетка рата. Најинтензивније ратне операције, одсељавање, прогони, изbjеглиштво и преразмјештаји становништва десили су се у периоду 1992-1995. године. Осим ратног морталитета, односно демографских губитака, рат је на овом простору условио широку лепезу демографских и социо-економских поремећаја које ће се у будућности дugo манифестовати. Наиме, статистичке анализе указују да је на простору Босне и Херцеговине у току рата покренuto око два miliona (или скоро 50%) становника. Дејтонским мировним споразумом на простору међународно признate државе Босне и Херцеговине створена су два равноправна ентитета: Република Српска и Федерација БиХ, па је то условило постепен повратак изbjеглог и расељеног становништва.

Изbjеглиштво и принудне миграције становништва имају своје историјско утемељење на овим просторима. Наиме, на овом геопростору смjeњивale су се разни освајачи, цивилизације и народи који су се сукобљавали и међусобно протjerivali, али у датим историјским приликама поново се враћали и временом асимилирали, спајали и прожимали. Као факторе принудних миграционих кретања на овом поднебљу треба истаћи геостратешки положај и транзитност на правцу важнијих комуникацијских токова који спајају исток и запад и сјевер и југ. Принудне миграције су утицале као значајани фактори на измјене демографских структура. Овај се утицај посебно манифестовао на формирање и измјене етничког мозаика народа који су на овим просторима одувијек живјели. Обзиром да миграције представљају сталан процес који вијековима траје (који је повремено јењавао, а затим нагло ескалирао), долазило је до наизмјеничних процеса међусобне стабилизације и сарадње, а затим до расељавања, изbjеглиштва и протjerивања поједињих етничких група. Са временске дистанце ови процеси су се периодично обновљавали што је случај и са последњом деценијом двадесетог вијека када је дошло до ескалације принудних миграција у облику изbjеглиштва.

Изbjеглиштво се као феномен различито дефинише у нашој литератури, што се веома негативно одразило и на доступност података који су у вези са овом појавом. Наиме, у нашој литератури поред термина изbjеглица често се сусрећемо и са терминима: прогнана лица, расељена лица и привремено расељена лица. Међутим, свака од ових категорија становништва се сусреће са истим проблемима око обезбеђења основних животних потреба (стан и храна), обавезе друштва према њима су сличне или исте, па је код нас за њих дефинисан исти или сличан формално-правни статус. Због тога се становништво које је расељено, или је изbjегло са својих огњишта, код нас најчешће означава заједничким термином изbjеглица.

Процес изbjеглиштва је по свом обиму и просторном оквиру далеко пре-вазишао сва досадашња кретања и означио сасвим нову и битно другачију етапу демографског развоја овог геопростора. Наиме, према попису из 1996. године више од 30% становништва Републике Српске је категорисано као изbjегла и расељена лица. Изbjеглиштво се испољило као веома сложен и ипак недовољно истражен процес који се последњих година учврстио у ред оних друштвених појава које сходно присутном друштвено-политичком набоју окупирају нашу пажњу. Ове чињенице условљавају потребу да се укаже на неке посљедице територијалног распореда изbjеглог и расељеног становништва на геопростору Републике Српске.

Обим и територијални размјештај избјеглог и расељеног становништва у Републици Српској

Регионални распоред избјеглог и расељеног становништва је веома важна компонента у праћењу укупног демографског развоја овог простора. Да би се дошло до статистичких показатеља везаних за регионални распоред избјеглих и расељених лица на геопростору Републике Српске у анализу треба узети размјештај ове категорије становништва по општинским просторима.

Избјегло и расељено становништво на геопростору Републике Српске се кретало у различитим правцима који су најчешће били усмјерени према слободним, односно ратом незахваћеним, и етнички хомогенијим регијама које су имале своје гравитационе центре. Ови гравитациони центри касније су пре-расли у избјегличке центре. Према резултатима пописа 1996. и спроведене перегистрације 2001. године, као и према обиму приhvата избјеглих и расељених лица, на геопростору Републике Српске издвојено је пет регионалних цјелина. Ове регионалне цјелине имају своје гравитационе центре, а то су: Бања Лука, Бијељина, Власеница, Вишеград и Требиње.

У табели 1. је приказан регионални размјештај избјеглих и расељених лица по регијама приhvата у Републици Српској, према попису из 1996. и спроведеној перегистрацији 2001. године.

Табела 1. Удео избјеглих и расељених лица по регијама приhvата на геопростору Републике Српске 1996. и 2001. године

Регије приhvата избјеглих и расељених лица	1996. година		2001. година	
	апсолутно	у %	апсолутно	у %
Бања Лука	156.028	37,2	95.416	34,9
Бијељина	127.689	30,4	75.615	27,7
Власеница	51.435	12,2	36.987	13,5
Вишеград	61.158	14,6	45.859	16,8
Требиње	23.569	5,6	19.294	7,1
Укупно:	419.879	100	273.171	100

Извор: Попис избјеглих и расељених лица 1996. године и Перегистрација избјеглих и расељених лица 2001. године

Из анализа података у претходној табели може се констатовати изразито неравномјеран размјештај избјеглих и расељених лица по регијама приhvата, тј. избјегличким центрима на геопростору Републике Српске.

Први по обиму и значају је избјеглички центар на простору регије Бања Лука коме поред града Бања Луке припадају и општине: Козарска Дубица, Крупа на Уни, Челинац, Грађашка, Језеро, Кнежево, Котор Варош, Лакташи, Мркоњић Град, Нови Град, Петровац, Пријedor, Прњавор, Рибник, Србац, Српска Костајница, Српски Дрвар, Српски Купрес, Српски Сански Мост и Шипово. У овом избјегличком центру 1996. године регистровано је 156.028

лица или 37,2%, а 2001. године 95.416 лица или 34,9% од укупног броја регистрованих изbjеглих и расељених лица на простору Републике Српске.

Други по значају приспјелог изbjеглог и расељеног становништва је изbjеглички центар у регији Бијељина са 127.689 лица или 30,4% (1996. године) и 75.615 лица или 27,7% од укупног броја ове популације 2001. године. Поред Бијељине овом изbjегличком центру припадају и општине: Брчко, Вукосавље, Дервента, Добој, Лопаре, Модрича, Пелагићево, Петрово, Српски Брод, Српско Орашје, Теслић, Угљевик и Шамац.

Трећи по обиму прихвата изbjеглог и расељеног становништва је изbjеглички центар у регији Вишеград са 61.158 или 14,6% приспјелих лица 1996. и 45.859 или 16,8% приспјелих изbjеглих и расељених лица 2001. године. Овај изbjеглички центар поред општине Вишеград укључује и општине: Калиновик, Пале, Рогатица, Рудо, Соколац, Србиње, Српско Горажде, Српска Илиџа, Српско Ново Сарајево, Српско Сарајево, Српски Стари Град, Трново и Чajниче.

Четврти по значају приспјелог изbjеглог и расељеног становништва је изbjеглички центар у регији Власеница са 51.435 или 12,2% приспјелих лица 1996. и 36.987 или 13,5% приспјелих изbjеглих и расељених лица 2001. године. Овом изbjегличком центру поред Власенице припадају и општине: Братунац, Зворник, Милићи, Осмаци, Сребреница, Хан Пијесак и Шековићи.

Пети или последњи по обиму прихвата изbjеглих и расељених лица је изbjеглички центар у регији Требиње у коме је регистровано 23.569 лица или 5,6% од броја регистрованих 1996. године и 19.294 или 7,1% од броја регистрованих изbjеглих и расељених лица 2001. године. Овај изbjеглички центар поред општине Требиње укључује и општине: Берковићи, Билећа, Гацко, Љубиње, Невесиње и Српски Мостар.

Компарадија назначених регионалних изbjегличких центара указује и на изузетно велику оптерећеност неких од регија, обзиром на њихове реалне могућности за прихват и смјештај изbjеглог и расељеног становништва. Наиме, изразито неравномјеран регионални размјештај изbjеглог и расељеног становништва условио је и неравномјерности у погледу досељавања у поједине општине геопростора Републике Српске. Анализа спроведене ререгистрације 2001. године указују да се највећи број изbjеглог и расељеног становништва задржао у највећим регионалним центрима као што су: Бања Лука, Бијељина, Приједор, Зворник, Добој и тд.

У табели 2. дат је приказ десет општина које су имале највећи удио у односу на укупан број изbjеглих и расељених лица на геопростору Републике Српске, према попису 1996. и ререгистрацији 2001. године.

Из табеле 2. може се закључити да је највише (72.848 или 17,3%) у односу на укупан број изbjеглих и расељених лица 1996. године регистровано на простору Бање Луке, што је у складу са саобраћајно-географским положајем, величином и функцијама, друштвено-економским потенцијалом и стамбеним простором овог града. Послије Бање Луке највише изbjеглих и расељених лица регистровано је у Бијељини са 8,9% и Приједору са 6,9%, односно на простору ове три општине регистровано је 33,1% од укупног броја изbjеглих и расељених лица 1996. године у Републици Српској. На простору првих шест општина из претходне табеле регистровано је 46,6%, док се на свих десет општина односи 59,5% од укупног броја становништва из ове категорије.

Табела 2. Општине са највећим удејлом изbjеđлих и расељених лица у Републици Српској 1996. и 2001. године

Ранг	Општине прихвата	1996. година		2001. година	
		апсолутно	у %	апсолутно	у %
1.	Бања Лука	72.848	17,3	42.026	15,4
2.	Бијељина	37.206	8,9	28.224	10,3
3.	Приједор	29.079	6,9	19.117	7,0
4.	Зворник	19.729	4,7	15.336	5,6
5.	Добој	18.773	4,5	15.315	5,6
6.	Брчко	18.144	4,3	6.656	2,4
7.	Пале	14.221	3,4	9.835	3,6
8.	Братунац	13.501	3,2	8.309	3,1
9.	Дервента	13.304	3,2	6.742	2,5
10.	Градишка	13.228	3,1	11.126	4,1

Извор: Попис изbjеглих и расељених лица 1996. године и Ререгистрација изbjеглих и расељених лица 2001. године

Иако је 2001. године забиљежен укупан пад удејла изbjеглих и расељених лица у шест, од десет наведених, општина ипак је забиљежен пораст. Ови подаци потврђују констатацију да је изbjегло и расељено становништво тежило да се настани у општинама са јачим градским функцијама и што ближе свом завичају, а што је и разумљиво када се зна да је, према попису из 1996. године, половина овог становништва по претходном мјесту боравка била из урбаних средина.

У табели 3. су приказане најважније општине претходног мјеста боравка које су дале више од 1.000 изbjеглих и расељених домаћинстава геопростору Републике Српске, према попису из 1996. године.

Табела 3. Општине претходног мјесца боравка које су дале више од 1.000 изbjеглих и расељених домаћинстава геопростору Републике Српске, 1996. године

Ранг	Назив општине	Изbj. и расељ. домаћинстава	Ранг	Назив општине	Изbj. и расељ. домаћинстава
1.	Сарајево	24.467	16.	Загреб	2.403
	- Центар	- 2.884	17.	Мркоњић Град	2.250
	- Хаџићи	- 1.810	18.	Јајце	2.120
	- Илиџа	- 3.316	19.	Горажде	1.961
	- Илијаш	- 3.151	20.	Травник	1.898
	- Нови Град	- 5.244	21.	Грахово	1.743
	- Ново Сарајево	- 4.807	22.	Бугојно	1.565
	- Вогошћа	- 2.404	23.	Високо	1.500
	- Стари Град	- 722	24.	Брчко	1.231
	- Пале	- 129			

Ранг	Назив општине	Избј. и расељ. домаћинстава	Ранг	Назив општине	Избј. и расељ. домаћинстава
2.	Сански Мост	6.646	25.	Шипово	1.223
3.	Зеница	4.466	26.	Коњиц	1.208
4.	Кључ	4.119	27.	Зворник	1.197
5.	Тузла	4.054	28.	Какањ	1.165
6.	Дрвар	4.038	29.	Бановићи	1.145
7.	Мостар	4.019	30.	Бос. Брод	1.133
8.	Бос. Петровац	3.410	31.	Ријека	1.063
9.	Бос. Крупа	3.375	32.	Нови Град (<i>Хрв.</i>)	1.051
10.	Лукавац	3.353	33.	Сребреник	1.044
11.	Маглај	2.909	34.	Купрес	1.034
12.	Завидовићи	2.805	35.	Вареш	1.017
13.	Бихаћ	2.685	36.	Одак	1.017
14.	Гламоч	2.613	37.	Кладањ	1.011
15.	Доњи Вакуф	2.437	-	Укупно:	106.375
			-	% од РС	80,4 %

(Извор: Према попису избјеглих и расељених лица у Републици Српској у марту 1996. год.)

Анализа табеле 3 указује да су према мјестима претходног боравка највише учествовале Сарајевске општине и то 24.467 или са 18,5% у односу на укупан број избјеглих и расељених домаћинстава на простору Републике Српске. Поред Сарајевских општина највећи број избјеглих и расељених домаћинстава, према попису 1996. године, по претходном поријеклу је са простора општина: Сански Мост, Зеница, Кључ, Тузла, Дрвар, Мостар, Бос. Петровац, Бос. Крупа и Лукавац. Заједно са Сарајевом ових десет општинских простора обухвата око 46,7% од укупног броја регистрованих избјеглих и расељених домаћинстава у Републици Српској. Такође, треба истаћи да је првих 20 општина из претходне табеле учествовало са око 65%, а свих 37 општина са чак 80,4% удјела у односу на укупан број избјеглих и расељених домаћинстава у Републици Српској 1996. године.

У табели 4 су дате најважније општине које су примиле више од 500 избјеглих и расељених домаћинстава на геопростору Републике Српске, према резултатима спроведене ререгистрације 2001. године.

Из анализе претходне табеле може се закључити да је на простору претходних општина уточиште нашло 92,8% од укупног броја избјеглих и расељених домаћинстава у Републици Српској у 2001. години. Наиме, само 7,2% удјела се односи на остале 33 општинска простора. Истовремено треба истаћи да се на општине из претходне табеле односи и 92,1% удјела од укупног броја избјеглих и 92,8% удјела од укупног броја расељених домаћинстава.

Табела 4. Општине Републике Српске које су примиле више од 500 избјеђлих и расељених домаћинстава, према перенаселенији 2001. године

Ред. бр.	Назив општине	Број избјеглих домаћинстава	Број расељених домаћинстава	Укупно:	у % од РС
1.	Бања Лука	2.314	11.100	13.414	14,9
2.	Бијељина	122	8.942	9.064	10,1
3.	Билећа	44	688	732	0,8
4.	Братунац	-	2.735	2.735	3,0
5.	Вишеград	21	2.590	2.611	2,9
6.	Власеница	16	1.518	1.534	1,7
7.	Гацко	13	996	1.009	1,1
8.	Грађашка	1.144	2.274	3.418	3,8
9.	Дервента	140	2.163	2.303	2,6
10.	Добој	136	4.905	5.041	5,6
11.	Зворник	9	4.656	4.665	5,2
12.	Козарска Дубица	513	389	902	1,0
13.	Котор Варош	190	445	635	0,7
14.	Лакташи	329	964	1.293	1,4
15.	Модрича	136	2.400	2.536	2,8
16.	Невесиње	2	1.893	1.895	2,1
17.	Нови Град	756	545	1.301	1,4
18.	Пале	-	3.397	3.397	3,8
19.	Пријedor	752	5.590	6.342	7,0
20.	Прњавор	196	1.495	1.691	1,9
21.	Рогатица	-	1.552	1.552	1,7
22.	Соколац	8	1.065	1.073	1,2
23.	Србиње	-	1.355	1.355	1,5
24.	Сребреница	3	2.357	2.360	2,6
25.	Српска Илиџа	-	2.416	2.416	2,7
26.	Српски Брод	156	922	1.078	1,2
27.	Српско Горажде	-	522	522	0,6
28.	Српско Н. Сарајево	-	1.294	1.294	1,4
29.	Теслић	166	1.562	1.728	1,9
30.	Требиње	194	2.169	2.363	2,6
31.	Шамац	44	1.242	1.286	1,4
-	Укупно:	7.404	76.141	83.545	92,8
-	% од РС	92,1 %	92,8 %	92,8 %	-

(Извор: Расељена лица, избјеђнице и повратници у Републици Српској, 2001., стр.9-60.)

Табела 5. Општине Федерације БиХ које су дали више од 1.000 расељених домаћинстава географском простору Републике Српске, 2001. године

Ранг	Назив општине	Број расељених домаћинстава	У % од РС
1.	Сарајево (кантон)	20.428	24,9
2.	Сански Мост	4.226	5,2
3.	Зеница	3.479	4,2
4.	Мостар	3.444	4,2
5.	Тузла	2.840	3,5
6.	Завидовићи	2.469	3,0
7.	Маглај	2.366	2,9
8.	Дрвар	2.353	2,9
9.	Кључ	2.227	2,7
10.	Доњи Вакуф	2.166	2,6
11.	Бос. Крупа	2.064	2,5
12.	Бихаћ	2.027	2,5
13.	Бос. Петровац	1.977	2,4
14.	Лукавац	1.969	2,4
15.	Гламоч	1.895	2,3
16.	Горажде	1.849	2,3
17.	Травник	1.498	1,8
18.	Бугојно	1.239	1,5
19.	Високо	1.162	1,4
20.	Јајце	1.074	1,3
-	Укупно:	62.752	76,5
-	% од расељених у РС	76,5 %	-

(Према спроведеној регистрацији у марту 2001. године)

У табели 5 представљене су општине претходног мјеста боравка са простором Федерације БиХ које су дали више од 1.000 расељених домаћинстава геопростору Републике Српске, према ререгистрацији из 2001. године.

На основу претходне табеле може се закључити да се на ове општине односи 76,5% удјела у односу на укупан број расељених и 69,7% удјела у односу на укупан број избјеглих и расељених домаћинстава у Републици Српској 2001. године. Трећина од овог броја, или око 36,8%, расељених лица је са простора Сарајева, Зенице, Мостара и Тузле, тј. из највећих урбанизованих средина бивше СР БиХ. Истовремено треба истaćи да се на сарајевски, зеничко-добојски, тузлански и унско-сански кантон простора Федерације БиХ односи око 69% удјела у укупном броју расељених лица која су се доселила на геопростор Републике Српске.

Од укупног броја изbjеглих лица према претходном мјесту боравка са простора Републике Хрватске највише је са територије: сисачко-мословачке жупаније (општине: Двор, Костајница, Новска, Петриња, Сисак и тд.) са 23,0%, града Загреба са 18,1%, бродско-посавске жупаније (општине: Нова Градишка, Окучани, Славонски Брод и тд.) са 10,9%, приморско-горанске жупаније (општине: Ријека, Делнице и тд.) са 9,6%, пожешко-славонске жупаније (општине: Пакрац, Пожега, Липик и тд.) са 7,5% и бјеловарско-билогорске жупаније (општине: Дарувар, Бјеловар и тд.) са 4,9% удјела. Са простора ових пет жупанија и града Загреба према претходном мјесту боравка било је око 75%, док је из осталих региона било око 25% од укупног броја изbjеглих лица из Републике Хрватске која су се доселила на геопростор Републике Српске. Ререгистрацијом 2001. утврђено је смањење укупног броја изbjеглих лица за око 35% у односу на попис 1996. године.

Регионалну дистрибуцију изbjеглог и расељеног становништва на геопростору Федерације БиХ немогуће је сагледати за 1996. годину, због недостатка статистичких показатеља, односно због недоступности истих. Међутим, процес изbjeglištva из Републике Српске у правцу геопростора Федерације БиХ могуће је пратити на основу статистичких извора из ререгистрације 2001. године. Са регионалног аспекта према претходном мјесту боравка расељених лица највише је било са простора сарајевско-зворничке регије са 50,9%, затим добојско-бијељинске са 25,3%, бањалучке са 15,2%, док је најмање било са простора требињско-србињске регије са 8,6% удјела у укупном броју расељених лица из Републике Српске. Ова лица су регистрована на простору Федерације БиХ 2001. године.

Треба истаћи да је попис изbjеглих и расељених домаћинстава, које је 1996. године спроведен на простору Републике Српске, вршен само на нивоу општина па је немогуће разграничити удвој домаћинства смјештених у градовима или сеоским срединама, што је оставило касније могућности за манипулатије подацима у корист неких насеља. Такође, и ререгистрација 2001. године је урађена по сличној методологији.

Регионални распоред изbjеглог и расељеног становништва на геопростору Републике Српске указује на чињенице да је свака од регионалних цјелина на овом простору у веома значајном обиму повећала број свог становништва, односно да је претрпјела значајне демографске промјене под утицајем процеса изbjeglištva. Иако није било универзалних законитости ипак се могу истаћи одређене правилности у кретању изbjеглог и расељеног становништва према неким регионалним центрима, односно општинским просторима Републике Српске. Тако је за регионални размјештај, формирање гравитационих центара, изbjegličkih праваца и просторних дистанци кретања изbjеглих и расељених лица значајно утицао низ фактора и тренутних околности које се могу подијелити у четири доминантне групе:

1. близина некадашњег сталног мјеста боравка,
2. дислокација неких индустриских постројења у току ратних операција,
3. слободан избор обзиром на ратне околности и
4. слободни смјештајни капацитети

Неки од примјера који указују да је фактор близине некадашњег сталног мјеста боравка утицао на одлуку о избору регије или мјеста изbjeglištva су:

- a) На простору општине Пале, 1996. године, регистровано је 14.221 избјегло и расељено лице које је у већини случајева према претходном мјесту боравка са територије града Сарајева;
- b) На простору општине Српска Илиџа евидентирано је око 40% избјеглих и расељених лица која су према претходном мјесту боравка са територије општине Илиџа и око 30% из некадашње сарајевске општине Нови Град;
- v) Више од половине избјеглих и расељених лица на простору општине Невесиње је према претходном мјесту боравка са територије општине Мостар.

Као примјер утицаја дислокације индустриских постројења у току ратних операција на просторе неке друге општине може се навести примјер општине Братунац на чијој територији је размјештено 13.501 избјегло и расељено лице које је према претходном мјесту боравка већином са простора општине Хаџићи. Као један од одлучујућих фактора који је утицао на избор мјеста досељавања избјеглог и расељеног становништва у овом случају је пресељење фабрике "Ремонтни завод Хаџићи" у коме је већи дио овог становништва годинама био запослен.

Примјер неправилности, односно фактор слободног избора, највећим дијелом због ратних операција као и примјер фактора који је у вези са слободним смјештајним капацитетима, је досељавање 13.304 избјегле и расељене особе на просторе општине Дервента. Већина досељених је према претходном мјесту боравка најчешће са територије општине Петровац. Фактори, као што су смјештајни капацитети, односно могућност кориштења алтернативних стамбених рјешења, један је од најчешће изражених при избору мјеста досељавања. Као најчешћи примјери који су у вези са овим факторима су досељење на просторе регионалних цјелина у којима су гравитациони центри највећи градови на простору Републике Српске, као што су: Бања Лука, Бијељина, Пријedor, Зворник, Добој итд. Треба истаћи да су без обзира на обим прихвата избјеглих и расељених лица и величину општинског простора скоро све општине Републике Српске имале велике потешкоће у рјешавању стамбеног питања ове категорије становништва.

Претходне чињенице се темеље на основу статистичких извора и анализе обима избјеглиштва по мјестима (општинама) и регијама претходног места боравка и одредишта избјеглиштва, односно размјештаја избјеглог и расељеног становништва на геопростору Републике Српске. Оне упућују на закључак да су главни правци и контраправци процеса избјеглиштва били веома значајни индикатори који растерећују или оптерећују неке регије у квантитативном или квалитативном погледу.

У наредним картограмима 1. и 2. представљен је удио избјеглог и расељеног становништва у општинама Републике Српске према попису из 1996. и на основу спроведене ререгистрације 2001. године.

У картограму 1. представљен је удио избјеглог и расељеног у укупном становништву у општинама Републике Српске, према попису из 1996. године. Анализа овог картограма упућује на закључак да више од 50% избјеглог и расељеног становништва у односу на укупно има 10 општина, од 30-50% има

Картограма 1. Удио избјеглог и расељеног у укупном становништву у општинама Републике Српске 1996. године

16 општина, од 10-30% има чак 25 општина, а испод 10% има само 8 општина Републике Српске.

У картограму 2. представљен је удио избјеглог и расељеног у укупном становништву у општинама Републике Српске, према ререгистрацији из 2001. године. Анализа овог картограма указује да више од 30% избјеглог и расељеног становништва у односу на укупно има 10 општина, од 20-30% има 8 општина, од 10-20% има чак 22 општине, а испод 10% има 16 општина Републике Српске.

Картограма 2. Удио избјеглог и расељеног у укупном становништву у општинама Републике Српске 2001. године

Компаративном анализом претходних картограма из периода 1996-2001. године може се закључити да је дошло до веома значајних промјена које се манифестишу преко смањења удела броја општина са уделом у укупном броју избјеглог и расељеног становништва. Наиме, 1996. године више од 31% удела имало је 44,1% општина, а 2001. године само 17,8% општина геопросторија Републике Српске, што је оставило значајне демографске посљедице у регионалном распореду избјеглог и расељеног становништва.

Умјесто закључка

Резултати "Пописа избјеглих и расељених лица и домаћинстава Републике Српске" из 1996. године и спроведене ререгистрације из 2001. године указују на значајну улогу избјеглиштва као миграционог процеса у демографском развоју Републике Српске. У овом периоду избјеглиштво је било један од кључних фактора етно-демографских и социо-економских процеса и регион-алог размјештаја становништва овог геопростора. Може се очекивати да ће стабилизација овог процеса почети тек за неколико година када већина миграција избјеглог и расељеног становништва смањи свој интензитет, тј. када буде завршен повратак становништва у претходна мјеста боравка. Треба истаћи да избјеглиштво улази у сферу просторног и урбанистичког планирања, јер је као процес измијенило просторни размјештај и етничку композицију становништва. Утицај избјеглиштва може се пратити како на демографској, тако и на социо-економској, културно-историјској, психолошкој, и политичкој сфери развоја овог геопростора. На просторима поријекла и прихвату избјеглог и расељеног становништва дошло је до снажних економских поремећаја и сиромаштва, што додатно отежава прецизно разграничење између избјеглиштва и економских миграција, јер значајан број становништва је користио ратне прилике и избјеглички статус да се досели у економски перспективније просторе и тако оствари економску миграцију. Ипак, као најважнију демографску посљедицу процеса избјеглиштва и неравномјерног регионалног распореда избјеглог и расељеног становништва треба истаћи етничку хомогенизацију која је примјетна како на регионалном, тако и на ентитетском нивоу. У будућности би се требало знатно више залагати да феномен избјеглиштва постане предмет континуираног истраживања јер се једино тако може доћи до боље теоријско-методолошке основе и на тој бази практичних рјешења. Рјешавање проблема избјеглиштва, поред ниског природног прираштаја, један је од најзначајнијих демографских проблема са којим се геопростор Републике Српске суочава посљедњих неколико година.

Литература и извори:

1. Bogue J. Donald, 1973. The Determinants and Consequences of Population Trends, New York.
2. Гречић Владимир, 2000. Повратак или интеграција избјеглица. Зборник радова: "Срби-избјеглице, прогнаници и расељена лица крајем XX века". Универзитет у Београду и Центар за стратешке студије, Београд.
3. Ђурђев Бранислав, 1996. Проблеми избјеглиштва у Југославији. Зборник радова Матице Српске за друштвене науке, Нови Сад.
4. Маринковић Драшко, 2004. Избјеглиштво - специфичан вид миграције становништва Републике Српске у периоду 1991-2001. Докторска дисертација, Бања Лука.
5. Маринковић Драшко, 2004. Теоријско-методолошки проблеми истраживања избјеглиштва на примјеру геопростора Републике Српске, ГЛОБУС, бр.29, Српско географско друштво, Београд.
6. Straubhaar Thomas, 1993. Migration Pressure–International Migration, vol XXXI, IOM, Geneva.

7. Попис избјеглих и расељених лица у Републици Српској. 1996. Министарство за избјегла и расељена лица и Републички завод за статистику, Српско Сарајево.
8. Refugees and Others of Concern to UNHCR. 1998. Statistical overview, Geneva.
9. Census of Refugee and Other War-affected Persons in the Federal Republic of Jugoslavija. 1997. UNHCR, Geneva.

Drasko Marinkovic

REGIONAL DISTRIBUTION of REFUGEES and DISPLACED PERSONS in REPUBLIC of SRPSKA

S U M M A R Y

The results of the "Census of the refugees and displaced persons and households of Republic of Srpska" from 1996 and the re-registration from 2001 point at the significant role of the exile as a migratory process in the demographic development of Republic of Srpska. In this period, the exile was one of the key factors of the ethno-demographic and socio-economic processes and of regional distribution of the population in this area. The stabilization of this process can be expected to begin in the next years when most of the migrations of the refugees and displaced persons are reduced, that is when the return of the population to their former residences is over. It should be pointed out that the exile enters in the sphere of the tract and town-planning because as a process it has changed the regional distribution and the ethnic composition of the population. The influence of the exile can be followed on the demographic as well as on the socio-economic, cultural-historic, psychological and political sphere of the development of this region. In the areas of the origins and the acceptance of the refugees and displaced persons many strong economic disturbances and the poverty have happened which additionally make more difficult the precise boundary between the exile and the economic migrations because the significant number of the population used the war occasions and the refugee status to settle down in the economically more perspective areas and that is how the economic migration was realized. However, as the most important demographic consequence of the exile process and uneven regional distribution of the refugees and displaced persons, the ethnic homogenization should be pointed out which is noticeable in the regional and the entity level as well. More efforts should be made in the future so that the phenomenon of the exile becomes a subject of the continual research because that is the only way to get to a better theoretical-methodological base on which the practical solutions can be made. Solving of the exile problem, beside the low natural growth, is one of the most significant demographic problems which Republic of Srpska is faced with in the last few years.